Доц. д-р Момчил Дойчев

БЪЛГАРСКАТА НЕЗАВИСИМОСТ И РУСИЯ

ПРО & АНТИ

Брой 50, 2010 г.

Въпросът за независимостта стои по особено драматичен начин във всяко историческо време. Особено що се отнася до неголемите държави. Той, в различните епохи, има и различни акценти - ако преди е бил предимно въпрос на монархически суверенитет, в модерната епоха става елемент от националния суверинитет, а в глобалната епоха - във въпрос за вмъкване в система от глобални зависимости, осигуряващи по-голяма независимост.

Геополитическите фактори в процеса на установяване на национална независимост не са загубили своето значение, макар днес тяхната роля да се преосмисля. Взаимодействието им с икономическите и цивилизационните фактори, с които неотменно са свързани, ги прави актуални и днес. В продължение на столетия главните геополитически задачи на държавите са били преди всичко свързани с разширението на тяхната територия и увеличението на населението им, с придобиването на повече суровини и природни богатства, с разширяването на тяхното влияние върху други държави и територии, със запазване на търговския или икономически монопол при производството на определени стоки.

Налагането на религия, държавно устройство, култура, церемониал, бит и пр. е вече елемент от цивилизационна зависимост, която придава на геополитическия фактор всъщност реално съдържание. Геополитическото въздействие върху други държави се основава и на определени географски предимства - по-големи територия, население, икономическа или военна сила, по-високо равнище в културното развитие. Виждаме, че тези фактори не действат самостоятелно, а в хармония един с друг, във взаимна връзка и зависимост.

В крайна сметка комплексът от икономически, цивилизационни и геополитически фактори формира в най-голяма степен националната съдба, особеното стечение на обстоятелства, които моделират по един или друг начин историята на всеки един народ.

Въпросът за независимостта на една държава има две страни - формална и фактическа. Формално България става независима преди 100 години - на 22. IX. 1908 г. Но не така стои въпросът с нейната фактическа независимост. При всеки случай получаването на независимост е един дълъг процес, в който има много аспекти и зависимости...

От Възраждането борбата за независимост на българския народ се разгаря в няколко основни сфери. Първа започва борбата за духовна, църковна независимост от Цариградската (гръцка) патриаршия. Тя е свързана с процесите на национално самоосъзнаване, че ние не сме някакви неопределени „славяни" или „православни роби", а самостоятелен народ, при това с велика и дълговечна история (*Вж. Цветков, Пл., Славяни ли са българите, С. 2001*). Духовното освобождение е едновременно и признаване на народа като самостоятелна политическа единица, което е предпоставка за създаване на организацията на неговото политическо освобождение от оковите на османо-ислямското потисничество. Постигнатото през 1878 г. „Освобождение" обаче е непълно и противоречиво. Освободени са само една трета от българските земи. Формално България е васално трибутарно княжество под сюзерититета на султана, но фактически то е много по-малко зависимо от Османската империя, отколкото от своята „Освободителка" - Руската

империя. В този смисъл борбата за независимост придобива двояк израз - като стремеж към премахване на формалния васалитет (който пречи на страната да бъде равноправен субект в международните отношения) и към постигане на фактическа независимост - икономическа и политическа - от Великите сили и най-вече от Русия (*Вж. Маринов, Димитър, Стефан Стамболов и новейшата ви история, Раковски, Кр., Русия на изток, с.183-189*).

Геополитическите фактори в борбите за независимост

Особено важни, но недостатъчно изследвани са геополитическите фактори, влияещи върху борбата за българската независимост. Тяхната роля не винаги е била достатъчно добре оценявана, а често и пренебрегвана от българските историци, философи, политолози, а и от българските политически елити. И не само по време на тоталитарния комунизъм, когато България нямаше самостоятелна външна политика и реална национална независимост, но и в по-ранни исторически периоди от Новата ни история, с което отчасти, според нас, могат да се обяснят и националните ни погроми в нея.

Най-общо, ако политическата география се занимава с взаимодействието между географското пространство и политическите процеси, геополитиката е приложение на природните, икономическите, социалните и демографските особености на дадена страна в политиката (*Карастоянов, Стефан, 1997, с.11-15*). За разлика от политическата география, която се занимава с обективни дадености, геополитиката е субективна интерпретация и осмисляне на политико-географското положение във връзка с множество други фактори - икономически, културни, цивилизационни, религиозни, демографски, военно-стратегически, търговски, идеологически, социално-психологически - с цел създаване на адекватна национална стратегия за запазването или разширяването на икономическата, политическата и военна мощ. В продължение на столетия главна геополитическа задача на държавите са били преди всичко разширението на тяхната територия и увеличение на населението им, придобиване на повече суровини и природни богатства, разширяване на влиянието върху други държави и територии, запазване на търговски или икономически монопол при производството на определени стоки.

Ако геополитиката отразява влиянието на природо-географските особености върху политиката на една страна, то очевидно изключително важна задача е осмислянето на принципите и закономерностите на това влияние върху развитието на обществото, изработването на тази база на адекватни стратегии за развитие на различните сфери, върху които е най-силно въздействието на географските фактори.

Съвременните геополитически школи отхвърлят географския детерминизъм, характеризиращ първите геополитически школи. Все повече значението и влиянието на географския фактор при оформянето на определена политика се свързва с останалите съществени фактори - икономиката, финансовите възможности, населението, военната сила.

Но преодоляването на географския детерминизъм не означава, че политико-географските и географско-политическите фактори са без значение. Тяхната политическа роля се осмисля и на тази база се изработ-ват геостра-

тегическите задачи и оттук геополитическите стратегии за развитие на една страна.

Геополитически фактори нарічаме сложното съотношение между географското положение на една страна (територия, население, морски и сухоземни граници, природни богатства, военна сила) и нейната политика спрямо непосредствените или по-далечни съседи. Геополитическите фактори свързват природо-географските дадености на една страна с нейната вътрешна- и външнополитическа ориентация.

В крайна сметка комплексът от икономически, цивилизационни и геополитически фактори формира в най-голяма степен националната съдба, особеното стечение на обстоятелства, които моделират по един или друг начин историята на всеки един народ.

Географското и геополитическото положение на България

Когато разглеждаме геополитическото положение на България през вековете ни прави впечатление неговата неравномерност, променливост и неравновесна динамика.

От велика сила от началото на IX до първата половина на X век, България след 90 годишна война се превръща във Византийска провинция за близо два века.

През XIII век от регионална империя по времето на Калоян и на Йоан Асен II, с която трябва да се съобразяват папите, латинци, византийци и унгарци след няколко десетилетия България отново се свива между Дунав и Стара планина като незначителна балканска държавица, за да попадне в края на XIV и началото на XV век окончателно под властта на османците.

И в новото време. От най-значителна и най-просперираща балканска държава след Съединението през 1885 г. до 1912 г., с най-голяма и силна армия, разгромила Османската империя през 1912-1913 г., само за няколко седмици след „престъпното безумие" на 16. VI. 1913 г. България е нападната и разгромена от всички свои съседи и преживява първата си национална катастрофа в Новата история. След намесата в Първата световна война България удвоява своята територия - присъединени са населените предимно с българи територии. За да дойде Ньойския погром.

Отново през 1941-1944 г. България се разширява до своите „естествени" етнически граници, за да се върне отново в геополитическото „менгеме" на сегашните граници, при това загубвайки и това, което има, като става зона на съветска доминация.

Тази променлива историческа съдба не може да няма нищо общо с геополитическите реалности, които ни се налагат в повечето случаи отвън. България (като изключим Съединението през 1885 г. и връщането на Южна Добруджа през 1940 г.) се е оказвала по-често обект, а не субект на геополитиката. Факт е, че това се случва по-често с нас, а не със съседите ни Сърбия, Гърция, Румъния, с които исторически се съизмерваме и съревноваваме. Те по-често са били сред печелившите (най-вече за наша сметка), а ние по-често сме били сред губещите в голямата битка за национално пространство.

Една от основните причини за това според нас е неосъзнаването от българските политически елити на ролята на геополитическите фактори, кои-

то играят съществена роля в историческата съдба на всеки един народ. И това, че ние сме ги подценили и не сме ги разбрали е изиграло своята фатална роля.

Обикновено в литературата и до днес се говори колко висока стойност има геополитическото положение на България на Балканите. И наистина - териториите на днешна България, Македония и Източна Сърбия представляват „хартландът", сърцето на Балканите. Оттук минават основните пътища в посока север-юг и изток-запад. Тук са разположени най-равнинните и плодородни земи на Балканите, тук климатът е най-благоприятен, а природните условия - най-разнообразни (*Вж. напр. Батаклиев, Ив., Географското единство на българските земи. - Изв. на Българското географско дружество. С. 1941, № 9; Мутафчиев, П., Книга за българите. С., 1987, БАН, с. 121 и сл..; Дървингов, П., Духът на историята на българския народ, С.1932. с. 34 и сл.; Карастоянов, Ст. Политическа география, геополитика, геостратегия. С., УИ "Кл. Охридски", 1997, с. 98-108*).

Но географските предимства на Балканския хартланд се допълват от не по-малко значими недостатъци. Неговите природни качества са привличали множество завоеватели от близо и далеч. От север, изток и юг средецът на Балканите и люлка на българската държава е незащитен, открит. Разположението на планинските вериги в западното направление по-скоро затрудняват вътрешната комуникация в хартланда, отколкото чуждите нашествия. Петър Мутафчиев дори пише, че ако в Одринска Тракия имаше висока планинска верига между Бяло и Черно море, то вероятно историческата съдба на българите би била друга (*Мутафчиев, П., Книга за българите. с.128*).

И тъй като полуостровът е отворен в югоизточното си направление, геополитическият център на българската държавност се разполага между Дунав и Стара планина. Но Дунав не е бил пречка за варварски нашествия от север, както и източна Стара планина - здрава защита срещу ромейските и по-късно османските нападения от юг.

Намирайки се в центъра на пространството, в което се съединяват основни пътни артерии, идващи от Европа към Ориента и от Северните равнини към Гърция, България се оказва на кръстопътищата на всеки завоевател. За разлика от Сърбия, която би могла да се затвори в Шумадия - планинска област, закрита отвсякъде и далеч от основните пътни артерии, или от Гърция, която е скътана в най-южния, скрит зад планини и морета, полуостров, България няма къде да се скрие, няма територия, която да е защитима отвсякъде и покрай която да не минават важни пътни артерии.

Връзка между геополитическите и цивилизационните фактори

Едно много по-важно обстоятелство, което следва да се изясни е стиковането между цивилизационните и геополитическите фактори. То се отнася до най-същностните черти на формиране на различни цивилизационни посоки на развитие в Западната и Източната Римска империя след варварските нашествия. Известно е, че по редица политически, военни, демографски, географски и не на последно място икономически причини Западна-

та Римска империя е унищожена, а Източната успява да просъществува още 1000 години. Обаче завоюването на Западната Римска империя води до формиране на една нова, уникална обществена структура, която по-късно става основата за зараждане на ново и уникално обществено отношение - западния феодализъм. А. Гуревич отбелязва, че нито древните германски завоеватели, нито завоюваното от тях римско общество не биха могли да родят средновековния феодализъм - той възниква от техния синтез (*Вж. Гуревич, А., Проблемы генезиса феодализма в Западной Европе. М., 1970, с. 152-153*).

Този синтез би бил невъзможен без завоюването на умиращата антична цивилизация от германските варвари. Синтезът между архаика и античност всъщност оплодява западнохристиянската цивилизация. За това са спомогнали също римското право, християнската църква, развитата бюрократична държава и появата на основния базисен институт на западноевропейския феодализъм - селската териториална община (*Вж. по-подробно Кацарски, Иван, Големият път през лабиринтите на историята. С., 1989, Наука и изкуство, с. 124 и сл., а също и по-новото му изследване: Власт, неравенство и стратификация в прединдустриалните общества, С. 2007*).

В Източната Римска империя (Византия) динамиката на историческите и цивилизационно-формиращи процеси е друга. Към VII век античният град като специфична социална организация престава да съществува във Византия. Многобройните нашествия на „варварите" не само не унищожават империята, но и допринасят за нейното приспособяване и обновление, различаващо се от феодалното развитие на Западна (Латинска) Европа. И по-късното нахлуване на българите не води до ликвидиране на разлагащата се (и обновяваща се) антична социалност, характерна за Византия.

С други думи, ако на Запад се е получил Романо-германски синтез, който става основа за по-висока цивилизационна динамика на западните общества - нещо, което се разбира към XII век, когато те изпреварват Византия по параметрите на своето социално-икономическо развитие - тук, на Балканите, не се осъществява българо-византийски синтез. Може би и затова налагането на православието в България става не в резултат на органичен синтез, а като наложено „отвън" и „отгоре".

При един българо-византийски синтез геополитическото пространство на Българо-Византия би нараснало като мощна империя от Алпите и Италия до Персия и Северна Африка. Едва нашествието на османските турци води до осъществяване на подобен цивилизационен синтез, при който православната цивилизация намира своята универсална същност в рамките на една друговерска империя. Едва тогава архаичната социалност окончателно установява господство над по-висшия социум на Византия (*Toynbee, A., A Study of History, Vol. IV, p. 68*).

В православното общество двете велики империи, Византия и България не успяват да установят универсална православна държава, въпреки амбициите на владетелите им. Според Арнолд Тойнби, цар Симеон Велики е пленен от византийската идея за постигане на „елинистична универсална държава". Този негов стремеж и съответно негова политика, насочена към покоряване на Константинополската империя никак не са случайни - напротив, при наличните конкретни геополитически и военно-стратегически обстоятелства неговите действия изглеждат неизбежни (*Toynbee, A.Vol.IV, p. 68*).

Не е било възможно в рамките на източно-православната цивилизация да съществуват две империи, еднакво обладани от идеята за самостоятелност и доминация. „Симеон подписва смъртната присъда на своето царство, на империята, която желаеше и на обществото, в което бяха обединени". Грешката на Симеон е не в това, че се стреми да постигне *Imperium Redivivum*, а в това, че не преоценява своите ограничени възможности да я постигне и с това след непрекъснатите войни се отслабва силно държавата. Но същото се случва и с Византия, в която след Василий II Българоубиец, макар да завоюва България, започва упадък (*Тоупвее, А., Vol. IV, p. 383*).

Логическо следствие от приетия цезаропапизъм е необходимостта от тоталното обединяване на целия православно-християнски свят под една светска и духовна власт. (С оглед на интересуващата ни тема, това е изключително важно, тъй като шест века по-късно същото „желание" се появява и в Руското царство).

Следователно геополитическият стремеж на цар Симеон I към столицата на Византия е напълно логичен (макар и неоправдан с оглед на неговия стратегически провал да превземе империята). Неговият неуспех е не само геополитически, но и цивилизационен. При това внимателният анализ разкрива, че той е бил неизбежен. А неуспехът да се постигне нов цивилизационен синтез всъщност предопределя падането на България под византийска власт 90 години след смъртта на Симеон. . .

Византийският държавен модел

Приемането на византийския държавен модел в България, заедно с православния църковен модел от кана-цар Борис-Михаил Първи произтича и от чисто геополитически фактори. На първо място геополитическата визия на Борис-Михаил е много по-рационална и мащабна от тази на сина му Симеон. Приемането на християнството от Византия, а не от Рим е продиктувано от желанието за запазване на върховния контрол не само върху политическата, но и върху духовната власт. Мащабната визия за приемането и по-точно всъщност създаването от славянската глаголица на солунските братя на българска азбука - кирилица - има за цел да спои в един християнски народ българи и славяни, с цел успешно противопоставяне на ромейската империя не само във военната, но и в духовната сфера. Защото българите не са били дива орда, а огромен за времето си цивилизован народ, разселен в Мизия, Северна Тракия и Македония, но и в районите между Азовско и Каспийско море, Кавказ и по поречието на река Болга та чак до Панония и Италия. Но все пак те живеят сред славянското море от Адриатика до Балтика и от Северно до Черно море - а то е трябвало да бъде привлечено в българския сарактр.

Не само от гледна точка на същността на принципа на цезаропапизма, но и в геополитическо отношение, „хартландът" на Балканите (триъгълникът Средец-Ниш-Скопие), в който се разполага центърът на българската държава изисква единна власт от Одрин до Белград и от Дунав поне до Тесалия и Епир. Без да владее сигурно Одрин, и поне Солун и Беломорието, българската държава е незащитима откъм мощния Цариград, чийто заден „хинтерланд" е Мала Азия. Което пък от своя страна означава в геополитическо от-

ношение, че който иска да владее Цариград, трябва да владее задължително Мала Азия.

Ето как цивилизационни и геополитически фактори са се вплели здраво, формирайки съдбата на Балканите. И това продължава не само по време на българското Средновековие, но и в Новото време.

Завземайки първоначално Анадола, после гръцките острови, Тракия, Македония, а накрая и Северна България, османските турци са си осигурили широк геополитически плацдарм да се разправят с Цариградската империя. И след щателна подготовка Константинопол пада през 1453 г.

Османското нашествие слага край на политическата раздробеност на Европейския югоизток. За пръв път след VI-VII и XI-XII век целите геополитически Балкани са под контрола на Цариград (вече Истанбул). „Колкото и да е парадоксално, но ролята на универсална държава в православното общество започва да изпълнява *Pax Otomanica*, след като Византийската и Българската империи не са успели да установят универсална православна държава на геополитическите Балкани" (комплексът Балкански полуостров - Мала Азия) (*Тоупвее, А., Op.cit, Vol. IV, p. 68*).

Османското владение на Балканите за близо пет века, освен всичките си негативни последици, които в литературата са широко описвани, като че ли предлага и някои предимства. Спрени са непрекъснатите войни и междуособици, така характерни за българското Средновековие. Прекъсната е постоянната размяна на територия и население между Балканските държави. Макар и в условията на верско потисничество българският етнос има възможност да се консолидира в Тракия и Македония, да покаже своето присъствие чак до вратите на Цариград, а по време на късното Възраждане да превърне Османската столица във фактически най-голям български град. Българите придобиват за пръв път на разположение огромния имперски пазар. След турското нашествие България получава и още едно геополитическо предимство, което досега не е отбелязано. За пръв път в южното направление срещу нас се изпраща не един обединен, а два противоположни и съперничещи си имперски манталитета - ромейският и османският, по-късно гръцкият и турският. Те се основават не само на психология, но и на етническо присъствие, икономическо и политическо могъщество, имперска история, господарско величие. Противоречията между турци и гърци през късното Възраждане се използват умело в борбата на българите за постигане първо на духовна, а после и на политическа свобода (*Вж. Жечев, Тончо, Българският Великден или страстите български, С. 1987*).

Русия като геополитически фактор в Европейската история

Известно е вековното (поне от три века насам) разграничение между Европа и Русия. То се появява от момента, в който Русия се превръща в единна държава и заема източноевропейското географско пространство и започва да се разширява навътре в бившите полски, балтийски, украински и литовски земи. В същото време на изток Русия завоюва Сибир и става господар на световния геополитически „Хартланд". Обхващайки източната част от Европа и в същото време цяла Северна и Средна Азия, Русия се превръща не само географски, но и в културно и религиозно отношение от европейска в не съвсем европейска, а както я определят по-късно - в евразийска държа-

ва, в евразийска цивилизация (Относно различията между проевропейската и проевразийската тенденции в съвременното развитие на Русия и идеологическата борба между защитниците на тези две тенденции вж: *Степин, В. С., В. И. Толстых. Демократия и судбы цивилизации. - Вопросы философии, 1996, N 10,с. 3-18; Панарин, А. С. "Вторая Европа" или "Третий Рим", Вопросы философии, 1996, N 10, с. 19-31; Циганков, А. П. Плюрализм или обособление цивилизаций? - Вопросы философии, 1988, N 2, с. 18-34*).

Това винаги е поставяло въпроса за източната граница на Европа, за определението на това „що е Европа?" Ако в географски смисъл е прието, че Европа се простира на изток до Урал, то какви са европейските източни граници в геополитически и в цивилизационно-културен смисъл? Нещата се усложняват още повече след Втората световна война, когато вече СССР се превръща заедно със САЩ в световна свръхсила, като поставя под свой контрол Централна и Югоизточна Европа. Това отново с голяма острота постави въпроса за границите на Европа, дали тя обхваща само страните от Европейския съюз (теза на тогавашните „изолационисти"), или изведнъж не се разширява от „Ванкувър до Владивосток", така, както смятат оптимистите.

Тези въпроси и трудности в определянето произтичат от смесването на географското, геополитическото и цивилизационното подхождане към въпроса.

Ако в географски смисъл Европа се простира до Урал, то очевидно в политически и в християнско-цивилизационен смисъл тя се простира и отвъд, зад Урал, защото в Сибир и до Тихия океан продължава без рязка граница между европейска и азиатска част Руската държава, където живеят повече от 20 млн. руснаци, а доминираща религия е християнското православие.

В геополитически смисъл обаче поне от три века насам източната граница на Европа е била винаги западната граница на Руската (Съветската) империя и страните, които са били под неин политически контрол. Така е било и по време на Наполеон, и по времето на Първата, но особено по времето на Втората световна и на Студената война. Така смятат не само Данилевски и Леонтиев, но и авторът на „Война и мир", който започва своя знаменит роман не с „Наполеон или Франция нападна Русия", а с „Европа навлезе в Русия".

В културно и цивилизационно отношение Европа „навлиза" в Русия още през X век, когато Византия покръства киевските князе и когато Българската империя също оказва преди всичко културно влияние. Но всъщност от гледна точка на геопилитическата визия на Борис-Михаил, създадената от викингите (варягите) държава Киевска Росс, в покрайните на българския саракт, е голям геополитически провал на България, също, както и допускането християнството да бъде прието не от Преслав, а от Константинопол. Все пак има и българско влияние и то се изразява в налагането на старобългарския (в неговата църковно-славянска редакция) език като богослужебен и официален език на страната, изпращане на български духовници с преведени от гръцки език и оригинални старобългарски книги, пренасяне на опита на Преславската и Охридската църковно-просветни школи и накрая - но не и по значение! - пренасяне на идеята за „Третия Рим", която вдъхно-

вява търновските царе след Калоян. Русия става част от християнската цивилизация, макар и в нейната православна редакция. В геополитическо отношение Русия става най-източната държава, принадлежаща към Европейската християнска цивилизация. В този смисъл границите на Европа достигат до източните граници на Русия. Но това продължава някъде до XVI-XVII век. . .

Междувременно се случват някои важни събития - окончателно разцепление между православие и католицизъм, падане на Византия и Константинопол под властта на Османската империя, падане на самата Русия под татарско робство, освобождението ѝ и непрекъснати войни с нейните западни католически съседи. През 1510 г. руският монах Филотей променя известната сакрална фраза, дошла от България - вече не Търново, а Москва си присвоява правото да бъде трети Рим „и четвърти няма да има". Тази идея послужва за идеологическа основа на цивилизационно развитие, което постепенно отделя Русия от Европейската цивилизация и поставя началото на отделянето и противопоставянето ѝ на Европа. Тя започва да обслужва и експанзионистично нарастване на държавата по всички географски посоки. Това идеологическо послание защитава правото на Руската православна държава да бъде пазител на християнското учение, „извратено" от еретиците - католици (в Рим, „първия Рим") или погубено от гърците, заради чиито грехове Константинопол (Вторият Рим) е превзет от турците. Нагърбването на Русия с такава мисия, която по-късно ще бъде формулирана с израза, че тя (Русия) „трябва да принесе велик урок на света как трябва да се живее", води до нейната изолация от останалата част на Европа, а „азиатският деспотизъм" (принесен в нейния дух, както от възприетия византийски държавен модел, така и особено силно от традициите, наследени от татарското иго) задълго ще останат доминанти в нейното културно и цивилизационно определение.

Русия прави видимо нов цивилизационен избор при Петър Велики. Този избор е свързан пряко с неговата геополитическа стратегия - „отваряне на прозорец към Европа", т. е. осигуряване на излаз на Балтийско и Черно море. Всъщност този цивилизационен избор на Русия се оказва фактически не само псевдозападен, но и псевдомодерен (*вж. Кантор, В. Есть европейская держава. Россия: трудны путь к цивилизации. М., РОССПЕН, 1997, с. 49*).

С времето отстояването от Русия на православието и на нейната изключителна културна самобитност всъщност я отдалечава от Европейската християнска цивилизация и води до нейното постепенно историческо изоставане и упадък, довело в края на Първата световна война до краха на Руската империя.

Приетата от болшевишките главатари нова господстваща идеологическа парадигма - комунизма (марксизма-ленинизма) - се превръща по времето на Сталин в нова, модерна и ефективна (макар и до време) форма не само за възстановяването просто на Руската империя, но за създаване на първата глобална и универсална съветска империя с претенции не за регионална, а за първа световна суперсила. Ленино-сталиновият „експеримент" е третият по същество нов цивилизационен избор на Русия (след приемането на християнството и реформите на Петър Велики), потретен опит за нейна (псевдо) европеизация и (псевдо) вестернизация, на основата на заимстване

и пригаждане към руските условия на новата модерна, привнесена от Европа, идеологическа доктрина - марксизма.

И този опит обаче се оказа неуспешен. И той в крайна сметка доведе до крах. Защото когато Европа, особено след Втората световна война, се демократизира, в СССР тоталитарният режим вторично се втвърдява, след военните „свободи", които Сталин и партията бяха позволили на поробените от тях народи. Когато Европа и светът се демократизират и цивилизоват, Русия и подчинените й страни вторично се варваризират. И това не може да не доведе до крах не само на комунизма, но и на геополитическата Съветска империя. Защото без свобода не може да има творчество и защото производителността на труда на затворника през XX век е станала вече по-ниска от производителността на труда на свободния човек, на собственика на своите сили, труд и умения.

Сега Русия отново е на кръстопът, отново се опитва да открие адекватен за себе си, за своята история и култура „нов цивилизационен избор". Ще бъде ли той отново неуспешен? Резултатите от досегашния преход към демокрация и пазарна икономика говорят, че и този опит също отново е поскоро неуспешен. И то не защото, както смятат някои, в Русия по времето на Елцин имало прекалено много свобода и демокрация, която тя не може да понесе, а обратно, защото в Русия има прекалено малко политическа свобода и прекалено малко демокрация, както и прекалено много властови произвол, съчетан с и водещ до икономическа анархия, която е всъщност условието „посветените" от бившата комунистическа номенклатура и нейните тайни служби да осъществят грандиозната трансформация на своята неограничена власт в тотално икономическо господство, т.е. до онзи непознат досега в историята „грандиозен икономически грабеж". Но не свободата и не демокрацията са довели до разруха, както ни убеждават днешните евразийски и панславистки чекистки идеолози, а тяхната слабост, непълнота и ограниченост, включително и поради яростната съпротива на тези, които се противопоставят на сближението на Русия със световната и европейската цивилизации, на нейния опит да извърши за първи път по европейски модернизиране чрез действителни реформи, а не чрез имитация, както досега е ставало.

Русия като геополитически фактор в българската история

Геополитическото и цивилизационно противопоставяне Европа-Русия в новата история на България винаги се е оказвало, както се изразява Кръстю Раковски спасително за нас. Защото противоборството между западноевропейските държави и Русия на Балканите е спасявало страната ни от превръщането й в обикновена руска провинция, каквато е била целта на царската дипломация непосредствено след Освобождението с всички произтичащи от това последствия...

От XVIII век на Балканите се появява този нов геополитически фактор - желанието на православна Русия да завоюва Цариград като заеме мястото на Османската империя. В българската история, която, както остроумно се бе изразил Николай Генчев, е писана в Москва, ролята на Русия се представя изключително в положителна светлина. Русия ни е освободила и благодарение на нея съществуваме като държава. Ето защо (?) нашите интереси съ-

впадат и трябва да съвпадат с руските, защото другите - германците, англичаните, американците - ни били и са наши врагове. За съжаление този примитивен и фалшифициран възглед все още е разпространен широко в масовото (политически неграмотно) съзнание.

За отрицателната роля на руския фактор дълго време историческата ни наука не проронваше и дума. Въпреки че той блестящо е описан още от Георги С. Раковски:

„Руското правителство, кое досега лъстеше нашите добродушни българи със сякакви лукави и лъжовни обещания, днес вече открива булото си и явно показва убийствената и злобната си политика към тях. То е наумило и труди се с всичките лукави и безчестни средства да разори и опустоши милото ни Отечество България и да уникакви нашата народност, самото нам скъпоценно и свято наследие! Руското правителство с предателски начин е успяло да издействува ферман от Портата, в който му се допуща да преселва българите в своите омразни пустини. От него подкупени безчувствени някои си българе скитат се по бедна България и мамят простодушнаго народа да се пресели в Русия, като му правят много лъжовни и мечтани обещания!" (*Вж. Раковски, Г., „Преселението в Русия или руската убийствена политика за българите"*).

Тази убийствена за българите руска политика никак не е случайна, а е дълбоко промислена. След всички руско-турски войни, в името уж на покровителство на „православните славяни", т.е. българите, е следвало разорение на българските земи - първо от русите, а след тях и от връщащите се и търсещи отмъщение турци. Обезлюдяването на Източна България - отвличане на българското население в руските пустини и замяната му с турско, татарско, черкезко и друго мюсюлманско население от Русия е дълбоко промислен геополитически ход на русите. В Русия българите се русифицират, а в България положението става все по-нетърпимо за българите, които се очаква да се надяват само на дяда си Иван...

„... От тях времена, като почна да слабей Турция, русите започнаха често да минуват Дунава и да разоряват бедното ни Отечество. Колкото пъти руските войски са минували Дунава, най-големи опустошения и разорения е претърпяло нашето бедно Отечество. От една страна, необузданото тогавашно нередовно турско войнство е пленило, клало, грабило и робило Българите, а от друга страна, руските войски, още по-свирепи и по-немилостиви от Турците, опустошавали са лозя, ниви, грабили овце, говеда и горили Българските градове и села! А кога са се връщали, или победоносци или победени, карали и отвличали са насила по няколко хиляди български домородства и заселвали са ги в обширните си пустини! От тях времена се намират чак в Харковската губерния множество заробени Българи, които още не са си изгубили съвсем езика; тия са днес крепостни роби, които ги продават притежателите им (спахии) един другиму си като овци и говеда!" (*Раковски, Г. „Няма по-свято нещо на света освен милото Отечество всякому"*).

„Като народ ние можем да се гордеем, че всичките ни народни деятели и

патриоти: Георги Раковски, Любен Каравелов, Васил Левски, Христо Ботйов, Ангел Кънчев, Панайот Волов, Георги Бенковски и проч., са биле против официална Русия. Никога те не са апелирали към нея, защото са знаяли, че нейний камшик повече боли от турския...", пише Захари Стоянов.

Ние изтъкваме значението на руския геополитически фактор по простата причина, че доскоро за това бе забранено да се говори и пише, а и до днес се срещат български автори, чиято политическа наивност граничи с национално предателство. Тук не става дума за защита на пагубните филии и фобии в българската политика, а за разбиране на елементарни политически и геополитически реалности. Това става възможно поради притъпеното от продължителното седемвековно чуждо-етническо и верско и половинвековно комунистическо робство национално достойнство.

Ролята на Русия в българската нова и най-нова история е била следователно или фалшифицирана, или най-малкото превратно представена.

Защото българското освобождение, постигнато в резултат на руската експанзия към топлите морета ни е донесло много повече отрицателни, отколкото положителни последици. Това произтича от факта, че руският фактор се е проявявал най-вече като военно-окупационен, диктаторско-политически и духовно-догматически. Да не говорим за днешната му енергийно-икономическо-политическа роля. Най-често намесата на Русия в българските работи е била военно-политическа - от войните за наследството на Османската империя до повторното „освобождение" през 1944 г., и догматично-идеологическа - подготовката на българската интелигенция и особено духовенството за ролята, която им се отрежда, съобразно руските интереси.

Ролята на руския геополитически фактор се проявява най-ярко при борбите на българския народ за църковна (духовна) самостоятелност, за национално освобождение и за истински независима българска държава. И в трите случая официалната руска политика се е оказвала противоположна на българските национални интереси - Русия е подкрепяла много повече Гръцката патриаршия, а не българските църковни дейци, всячески е пречела на българите самостоятелно да се освободят и води борба след като ни е „освободила" против българската независимост. Особено важно е да се разбере ролята на Русия за нашето освобождение и независимост.

Роля на Русия за българското „Освобождение"

За освободителните мисии на Русия на Балканите е писано достатъчно много. Едва ли има друг народ, който да е осеял с толкова паметници в прослава на своите освободители страната си. Това обаче не бива да ни пречи да видим и негативите от постигнатото по този начин освобождение (*Вж. Време е да видим Русия освободи ли ни? България и интригите на Русия, Стремежите на руската дипломация, борбата и против обединението на българския народ, Руската политика спрямо българския народ. Фототипно издание, С. Глобус 91; Авантюрите на руския царизъм в България, Варна 1991; , Лилов, И., "Освободителните" мисии на Русия в и около България, С.2004*).

Първо. Това „освобождение" е външно, тази „свобода" е октроирана. Русия се бори не за освобождението на православните братя-славяни, както ни внушават от десетилетия добре подготвени и обслужващи интересите на

Москва „историци“ и „политолози“, а за да си осигури геополитически плацдарм за превземането на Цариград и контрол над Проливите. Последното, което Русия би желала е да се постигне една обединена, независима и силна България в своите естествени етнически, исторически и геополитически граници. Защото тогава по-трудно би я контролирала.

Също както Британската империя като велика сила осигурява своето господство на „континента“ чрез доктрината за „равновесие на силите“ (постигнат чрез стратегията „разделяй и владей“), така и Русия като велика сила се стреми към постигане на едно уравновесяване между България, Сърбия и Румъния, които, разбира се, смята за своя „естествена придобивка“. Още на Берлинския конгрес Русия подтиква Сърбия да иска Македония, „за да не отидат австрийците в Солун“.

Второ. Българите са „освободени“ преди още да са станали вътрешно духовно свободни хора. За това пише Стоян Михайловски - „човек може да обладава пълна външна свобода, получена в подарък, например като външната свобода на българите, и да таи в душата си най-грозни робски инстинкти“ (*Михайловски, Стоян. Политически и философско-религиозни размишления. С. Кама 1999, с. 121*).

Трето. Освобождава ни държава, която държи в робство собствения си народ. Когато пристигнали в България, обикновените руски бойци се дивели от какво освобождават своите братя - българите имат собствени общини, църкви, училища, живеят в собствени къщи (а не в землянки), имат своя собственост - поземлени имоти, добитък, а някои занаятчийски и дори промишлени предприятия. За всичко това руските селяни могат само да мечтаят - та доскоро те са били продавани като добитък от своите господари помешчиците.

„... Помня, че още преди обявяването на войната бях чел в наши най-сериозни вестници предвиждания за шансовете в предстоящата война и за необходимите разходи и излизаше, че безспорно, „навлизайки в България, ще бъдем принудени да изхранваме не само нашата армия, но и умиращото от глад българско население“... та с така изградена представа за българите ние тръгнахме от брегoвете на Финския залив и на всички руски реки да проливаме кръвта си за тях - поробените и изтерзаните, и изведнъж видяхме китните български къщички с градинки около тях, цветя, плодове, добитък, обработена земя, която богато се отблагодарява за грижите, и като връх на всичкото по три православни църкви на всяка джамия - и ще се бием за вярата на поробените! „Как смеят!“ - кипнаха мигновено оскърбените сърца на някои освободители, лицата им пламнаха от обида. „Ами ние сме дошли да ги спасяваме, значи те трябва да ни посрещат едва ли не на колене. Да, ама те не коленичат, те ни гледат накриво, даже май не ни се и радват! Не ни се радват на нас! Вярно е, посрещат ни с хляб и сол, ама гледат накриво, накриво!...“ (*Достоевски, Феодор, Писма, Съч. т.13*)

Е, имало е защо да гледаме накриво натрапените ни „освободители“!

Сан-Стефанският мит и „русофилското суеверие“

Сан-Стефанският мит и до днес омагьосва сърцата на наивните българи,

които смятат, че „Велика Сан-Стефанска България“ е била волята на „Освободителката“.

Нека разгледаме този мит само от геополитическа гледна точка. Първото, което се набива на очи, са неестествените раздути граници на автономното княжество. Обикновено се смята, че на Сан Стефано се препотвърждават българските етнически граници, начертани преди това от посланиците на Великите сили на Цариградската посланическа конференция през декември 1876 г. Това би било чудесно, стига да беше вярно! Смята се и (колкото и това да е парадоксално и наивно), че Русия ни била освободила, за да създаде „Велика България“ в нейните „естествени граници“. Чудесно, но не отговаря на историческата истина!

Разбира се, за Русия „Сан Стефано“ е бльф за вътрешно-руско и най-вече за българско ползване. Не можеше Александър Втори да въодушеви своя народ за войната с Турция като разкрие истинската цел на Империята - завземането на Цариград и контрола над Проливите - не - „той облече действителната задача на войната в идеологически одежди - освобождението на жестоко потиснатия православно-славянски народ“ (*Михалчев, Димитър, Филоксофия на войната, с.269*).

Руска карта от 1878 г. на "Българското княжество, Сърбия и Черна гора и "руска Добруджа"(!!!). Ясно се вижда, че България, Сърбия, Черна гора и Русия са с (почти) еднакъв цвят. http://en.wikipedia.org/wiki/

Руската дипломация умело създава един прекрасен мит, за да формира т.нар. „русофилско суеверие" у простия български народ, което и досега омагьосва много патриотарски и крайно националистически настроени българи.

Какви обаче са историческите факти?

Русия се договаря с Австрия още през юли 1876 г., че „в случай на сръбска победа, двете държави да не окажват съдействие за образуването на голяма славянска (не българска!!!) държава"(!).

След провала на Цариградската посланическа конференция на 15 януари 1877 г. в Будапеща е подписана тайна конвенция между Австро-Унгария и Русия. Съгласно тази конвенция Австро-Унгария се задължава да запази неутралитет в руско-турския конфликт. В замяна на това, Австро-Унгария получава право да окупира Босна и Херцеговина, а Русия си възвръща Южна Бесарабия, която съгласно Парижкият мир 1856 г. е предадена на Румъния. По-нататък, вече в писмен вид се потвърждават условията от Райхщад - Русия се задължава да не създава голяма славянска държава на Балканите. Границите на бъдещото автономно княжество са фиксирани между Дунав, Черно море и Стара планина. Но дори и това не се изпълнява - Северна Добруджа е предадена първо на Русия, а след това на Румъния като компенсация за Южна Бесарабия.

До сключването на Берлинския договор Русия изобщо не разглежда България като политически субект в международните отношения. За нея това е окупирана в резултат от войната отвъддунавска („задунайская") територия. По правило Русия първо „освобождава", а после присъединява завоюваните територии и народи под една или друга форма към империята - такава е съдбата на Крим, Украйна, Полша, Грузия, Армения, Финландия, Кавказ, Средна Азия. В руските дипломатически документи от онова време „отвъддунавската територия" никъде не се нарича България (!).

Политико-географски и геополитически абсурд

В същото време от чисто политико-географска и военно-стратегическа гледна точка южната граница на Санстефанска България е доста странна. Тя не съвпада с признатата от всички велики сили етническа и религиозна граница на българите през 1876 г. Най-вече с това, че към България се присъединяват територии стратегически важни за нова следваща война на Русия с Османската империя - беломорското крайбрежие от Буру-гьол (Порго-Лаго) до Солун и особено териториите на юг от Лозенград. Тези територии исторически и етнически не са български, в тях българите са малцинство.

Особено внимание трябва да обърнем на надвесения над Цариград плацдарм от крепостите Бабаески - Люлебургас - Бунархисар. Той представлява, дори само като се погледне на географската карта, непосредствена заплаха за столицата на империята!

И в политико-географско, и в геополитическо отношение това е една невъзможна граница. Вместо признатата от всички Велики сили на конференцията в Цариград българска етническо-конфесионална граница, която е в интерес на българските етнически и държавно-национални интереси за онзи момент, Санстефанската граница е начертана с оглед на руските

Карта на двете България по Цариградската конференция. Границите им съвпадат: а) с етническите граници на териториите, населени предимно с българи, признати от всички велики сили; б) с диоцеза на Българската екзархия (плюс невключените в нея и населени по това време повече с гърци черноморски градове - Варна, Месембрия, Анхиало, Созопол;) в) извън границите остават части от т.нар. "българско землище" - най-вече Беломорието, Източна Албания и Косово и Днешна Североизточна Сърбия - Тимошко. От тези територии за чисто български са районите на Странджа, Родопите и земите на север и запад от Солун.

геополитически интереси. Особено на това, че според Санстефанския предварителен мирен договор руските войски е трябвало да останат в автономното княжество за неопределено време, докато то се „стабилизира".

С всичките си противоречащи на българските интереси клаузи Берлинският договор предоставя едно уравновесяване между пълното влияние на Русия върху българското княжество и интересите на останалите европейски велики сили. (*Вж. Цветков, Пламен, 2008*)

След подписването на мира в Берлин българският народ започва своята борба на два фронта - за национално обединение и за фактическа независимост на България - формално - от Турция, но фактически - от Русия.

Ролята на Русия след Съединението на Княжеството с Източна Румелия е ясна и определено антибългарска. Империята не може да понесе самостоятелно действие от страна на българите. Това призтича от нейните

стратегически геополитически цели на Балканите. Русия се противопоставя не толкова на идеята за ревизия на Берлинския договор, колкото на започналата самостоятелна външна политика на автономното княжество. Император Александър Трети изтегля своите офицери от България с надеждата, че тя лесно ще бъде победена от Сърбия и ще трябва отново да я „освобождава". Затова, а не заради личността на българския княз Александър Първи, русофилите организират държавен преврат. Русия не подкрепя Съединението не защото по принцип е против, а защото не е осъществено под нейно ръководство. Те гледат на България като на естествена своя придобивка - като на подопечна територия. Затова спомага и раболепния тон на българските русофили, които унижават не толкова себе си, колкото своята страна. В обръщение на представителите на българската опозиция към Александър Трети тяхното национално предателство стига дотам да молят Русия да окупира страната им.

„Долуподписаните българи си позволяваме най-почтително да молим Ваше високопревъзходителство да хвърлите в стъпките на негово императорско Величество руския император и наш цар покровител най-ниската ни молба да удостои с всемилостивото си внимание следното изложение за положението на нещата в нашата родина ...рискуваща да стане жертва на чуждестранни интриги и на враговете на славянството и православието... България не може да излезе от това отчаено положение без външна подкрепа. За нас тази подкрепа и сила е само Русия... Ваше високопревъзходителство, окупацията на България от руснаците е необходима, неизбежна... Окупацията е необходима не само от политическа гледна точка но и да избави България от нравствено-разлагащия и деморализиращ социален ред, който постепенно се въдворява в България." (*Вж. Обръщение на българската опозиция (Пп.Гешов, Бобчев, Маджаров, Цанков , Бурмов, Бракалов и др. към Александър Трети 14.04.1887; Поглед бр.48, 2.12.1995, с. 8.*)

Този „нравствено-разрушителен ред" за русофилите е очевидно демократичното устройство и развитие на България - несъвместимо с азиатско-деспотичния ред в православната империя на Романовци.

Следосвобожденската обстановка и ролята на Русия

В следосвобожденската геополитическа обстановка България има два пътя - единият е да се превърне в един фактически руски протекторат, без самостоятелна външна политика и постепенно да възприеме (въпреки Търновската конституция!) руският азиатско-деспотичен държавен модел. Другият път е пътят към постепенно освобождаване от руското духовно, икономическо и най-вече политическо влияние и постигане на независима и съобразена само с българските интереси външна и вътрешна политика.

Българското автономно княжество се бори за независимост от Турция, но не може да не е зависимо от руския фактор, който определя неговата и вътрешна, и външна политика, особено до Съединението. Българските политически елити до появата на първия български следосвобожденски политик от европейски мащаб - Стефан Стамболов - не могат да излязат отвъд коловозите на руската имперска политика. Те не осъзнават правилно геополитическия код на България - да бъде независима, включително и от руските инте-

реси и домогвания.

Едва ли се знае от днешните патриотари, че дори в Сан-Стефанския прелиминарен мирен договор, също както в предишните руски прокламации, не се споменава името България. Говори се за „областта" или „Балканската област". Едва след края на войната, непосредствено преди Берлинския конгрес, „названието „Балканска област" се отменя, като й се прис-воява ново название - Северна и Източна България, впоследствие наречена Източна Румелия".

Във всички предшестващи мирни договори, като този от Кючук-Кайнарджа, също не се среща името България. Русия добива правото да се застъпва за балканските православни християни, а Високата порта няма да препятства свободното вероизповедание на православните.

А при обявяване войната на 12 април 1877 г. в царския манифест, прочетен от владиката Павел в Кишинев, се казва, че Русия обявява война на Турция, в защита на „поробените славяни". (*Спасов, М. Цит съч.*)

Още от Първото Велико народно събрание и приемането на Търновската конституция започва сблъсъкът между българските и руските интереси. Русите предлагат проект за Конституция, който е много по-консервативен и най-вече двусмислен. Той бива преработен от българските народни представители в много по-„народностен" и либерален дух. Но противоречието между либералната конституция и политическите реалности в традиционното българско общество се засилват. За Русия е важно косвено да контролира младото княжество - през временното руско управление администрацията и армията се изграждат по руски образец - което влиза пряко в противоречие с постановките на либералната конституция. Русия се съгласява на такава либерална, направо революционна, за условията в Русия конституция по няколко причини. Първо - за да печели симпатиите на българското селячество, което очевидно припознава либералите, а не консерваторите поради редица особености, които коренно го отличават от консервативното руско селячество - опора на руското самодържавие. На второ място - самодържавна Русия смята демокрацията за разрушителна държавния строй, т.е. смята се че либералната демокрация с присъщата й многопартийност, разделение на властите, свободен печат и пр. дотолкова ще отслаби България, че тя да не може да съществува без „братска" помощ. На трето място - тъй като Русия знае, че не може да наложи за княз на България някой русин, тя се надява, че с ограничаване правомощията на конституционния български княз ще може да го контролира чрез другите демократични институции, върху които има влияние и най-вече чрез изградените по руски образец администрация, армия и полиция.

Изработването на Търновската конституция през 1879 г. е описано точно в „Строителите на съвременна България" от Симеон Радев. По съдържание и дух Търновската конституция се различава диаметрално от закостенелите, реакционни правила, по които е построена и функционира руската държавност. Тя противоречи на масовата руска реакционна мисъл. Но в годините след Освобождението България се ръководи директно от руски генерали като военачалници и администратори. Те са настроени негативно към основния ни закон. По техни съвети княз Александър Батенберг суспендира конституцията за две години (1881 - 1883). Т.нар. „режим на пълномощията"

дава извънредно много власт на руските генерали. Впоследствие, чувствайки се заплашен, князът се помирява с либералите и консерваторите. Конституцията е възстановена и под натиска на преобладаващите демократични настроения и тенденции. Това раздразва „Освободителката", която възприема стремежа на българите към самостоятелност като нахалство.

Ето как руският писател и философ Константин Леонтиев (1831 - 1891) коментира посоката, поета от България с приемането на Търновската конституция:

„България и Сърбия решително поискаха да влязат в пътя на европейските конституционни страни. Те присадиха европейските парламентарни и други учреждения. С една дума, те се облегнаха на „гнилия запад", като се помъчиха да изтръскат от себе си всичко азиатско-византийско... Не затова руските орли прехвъркнаха Дунава и Балканите, за да могат сетне сърбите и българите да люпят на свобода кокошите яйца на буржоазното европейство... Да не забравяме, че принципът, в името на който ний всякога се вмесвахме в работите на Изток, не беше племенен, а вероизповеден!" (*Леонтиев, К. Цит. Съч.*)

Съединението на Северна и Южна България, извършено от народа, но под ръководството на княза и в съгласие с всички политически партии, още повече засяга честолюбието на Русия. Нейната маша Сърбия напада България, от която междувременно се изтегля целия ръководен корпус на българската

Немска карта на Югоизточна Европа през1898 г. След Съединението България е най-голямата балканска страна

армия, който е от руски произход. За всеобща изненада, лишена от руско командване млада българска войска на капитаните разгромява опитната армия на сръбските генерали, които позорно бягат към Ниш.

С това обаче не спира и необявената война на Русия срещу току-що отвоюваната българска самостоятелност. Офицери русофили организират преврат срещу доказалия се като български патриот княз (руските дипломати признават, че той им е струвал само 30 000 рубли!), но българите организират контрапреврат и изгонват превратаджиите, които бягат в Русия. За да не пречи на Съединението и българската самостоятелност, князът се отрича от престола, за да угоди на руския император. Но това не удовлетворява българомразеца Александър Трети.

Следват трудни и „бурни български години" (*Р. Фон Мах*), в които за щастие кормилото на българската държава е поето от Стефан Стамболов. В условия на необявена от Русия война той се превръща в българския Бисмарк, който изгражда основите на българската демократична държавност. Разбира се, това не става често по повелите на конституцията и законите, но можем ли да посочим място, в което демокрацията да не се е налагала и с насилие? Още повече, когато противниците на българската независимост не подбират средства, включително и въоръжени, срещу законната власт. Стамболов не им остава длъжен и управлява с желязна ръка. Той не може да отмени силното и трайно въздействие на руския геополитически фактор, но временно успява да притъпи неговата агресивна антибългарска насоченост.

Цялата либерално-демократическа мисъл у нас подкрепя тази борба за независимост на България от Русия, ръководена от Стамболов. Така например, Захари Стоянов пише на „освободителя" Аксаков изобличително писмо по повод руската политика към България през този период:

„В 24 брой на своята газета вие казвате ясно и открито, че всяко тържество на българите е смърт за Русия, че балканските държави не трябва да имат нищо свое, че те трябва да бъдат притежание на русите, или, по-ясно казано, те трябва да погълнат от вашата държава. Колко сте жестоки покровители. Колко се оправдава онова изречение, че вие правите народите на мост, за да преминете по тях, а по-после вземате за себе си и самия мост. Каква правдоподобност в думите на един наш стар деятел, че вие не знаете граматиката, защото не правите разлика между твой и мой... И защо налитате като орли на нашата нещастна земица? Малка ли е вашата държава? Не ви ли са доволни сто милиона верноподаници, състоящи се от 10-15 народности? Не ви ли стигат два милиона солдати?... Вие желаете да се простират над славянския свят не съвременни братски връзки, не начала свободни, не пълно развитие на всяка отделна народност съобразно с нейните нрави и обичаи, не пълна търпимост на всяка местна култура - но отживелите византийско-татарски начала. Вие искате да млъкне всяка народност, всяко разумно същество да се възхищава от цар-колокол и цар-пушка, да няма разлика между твой и мой, да тържествува само православието, вашето православие, което е по-лошо и от идолопоклонството. В късо казано, вие искате да се даде голям простор на камшика и на попската молитва; вие искате да се върнат народите във века на татарщината."

Точна оценка на руската политика към България от гледна точка на националните интереси прави не само либерално-демократичната, но и марксистката историография (преди да се обвърже по-късно с глобалните интереси на руско-съветския империализъм). За разлика от днешните, тогавашните български социалисти много добре разбират противоречието между българските и руските геополитически интереси.

Така създателят на БРСДП Димитър Благоев ясно заявява: „Русофилството е грубо политическо суеверие, умишлено култивирано сред народните маси; политическо знаме, вървенето и воюването под което неизбежно води към предателство и национална катастрофа. Защото русофилите, плувайки безогледно във водите на руската дипломация, неизбежно и фатално правят от България едно сляпо и послушно оръдие в ръцете на руската завоевателна политика на Балканите." (*Вж. „Принос към историята на социализма в България", С. 1976*).

Изключително прозорлива е геополитическата преценка на друг социалист Георги Кирков (Майстора): „Съществува една отлична перспектива за застрашените от руския царизъм балкански народи - създаването на независима държава Украина, която да бъде буфер между Руската империя и европейските държави". (*Вж. Кирков, Георги, Руският народ, тиранията на руския царизъм и завоевателните авантюри. - България и интригите на Русия, С. 1914*).

Ето какво пише дори болшевикът В. Коларов и то в СССР през 1935 г. по повод публикуването на архивите на „Азиатския департамент":

„Публикуваните документи от царските архиви разкриват истинското лице и действителните мотиви на така наречената „освободителна мисия" на царска Русия по отношение на българския народ, получил национална полунезависимост в резултат на Руско-турската война от 1878 г. Създаването на „независимо" българско княжество трябвало да послужи само като прикритие и етап от завладяването от Русия на подстъпите към Константинопол по западния бряг на Черно море. В продължение на десет години царското правителство влагало колосална енергия за укрепване на господството си в новообразуваната квази-независима държава като пускало в ход всички средства на азиатско-византийската дипломация - от масова корупция и подкупи на политически гешефтари и армейски офицери до организирането на военни бунтове и държавни преврати, до вербуване на убийци и отстраняване на пречещите на плановете му държавни дейци в България". (*Вж. Коларов, Васил. Предговор към: Авантюрите на руския царизъм в България. Стено, Варна, 1991*)

Още по-категоричен е Кръстю Раковски, който не само вярно осветлява събитията, но прави забележителни научни прогнози. Ето някои от тях, писани през 1898 година в забележителното му изследване „Русия на изток. Историческо изследване на руската политика на изток и частно - в България". Тук той разобличава поне три, и до днес внедрени в българското масово съзнание мита:

1) Първи мит - че Русия иска да има независима „Св. Стефанска България":

„Св. Стефанский договор за Русия нямаше реално значение. . . според Татищев „свикването на Берлинския конгрес е решено най-малко един месец

преди включването на Св. Стефанския договор". При това Русия откъсна от България, създадена на Цариградската конференция целия Тулчански санджак и го взе за себе си. После го даде на румъните като им грабна Бесарабия. Също по Цариградската конференция Ниш влизаше в България, а по Св. Стефанския договор той оставаше на Сърбия...

Има руски защитници в България, които вярват, че Русия иска създаването на една велика България. Но тези руски защитници имат голем недостатък - те не четат руските вестници. . . действителното желание на руската дипломация е да не види никой път България една силна и независима държава. Такава една България не влиза в интересите на Русия, защото тогава тя не ще има влияние над нея... Напаки - една слаба и разпокъсана България - ето идеала на руската дипломация". (*Раковски, Кръстю, Русия на Изток, с. 179.*)

2) Втори мит - стремежът на Русия към Цариград е в интерес на България:

„Пътят на Русия към Цариград значи за нас политическа смърт. . . ако русите влезат още веднъж в България, под един или друг предлог, то те вече не ще излязат. Ний трябва да разберем, че опасността за нас иде от Русия и към нея трябва да водим една систематическа отбранителна политика, като се опираме на всички враждебни ней елементи. В разбирането на тази политика е спасението на България и рано или късно тази политика ще бъде политиката на голямото мнозинство на българския народ. Колкото повече ний напредваме в политическото си развитие и се проникваме с духа на независимостта и свободата, толкова повече у самия народ ще се усилва желанието да се освободим от всяко покровителство, било то руско или друго". (*пак там*).

3) Трети мит - че в бъдещето на Русия се привижда само самодържавен строй:

„Когато самодържавният цар падне в Петербург, ще олекне на сама Русия, на цял свят, а също тъй и на балканските държави. От една конституционна и демократическа Русия ний не се боим. . . Но когато в Русия ще има парламент, свобода на словото и на печата ние ще имаме законна възможност да се борим и запазим своите права, да се развиваме свободно. Падането на руския царизъм ще повлече след себе си падането на Турция - ако до тогава то не стане под една или друга форма, както и дълбоки политически революции в Германия и Австрия. . ." (*пак там*)

Тези прогнози на Кр. Раковски се реализират точно след 20 години. Само в едно нещо той не познава - че на мястото на самодържавието в Русия ще дойде още по-мракобесен и човеконенавистен режим... в името на марксистката утопия за „освобождение на човечеството". И това, че политиката на Русия не се мени, независимо от това дали се управлява от цар, генерален секретар или „демократично" избран президент. (*Вж. Всяко освобождение на България е предпоследно. Поглед N 48, 2.12.1995. с. 9-16.*)

Тук трябва да се направи едно съществено пояснение. Геополитическите определености на руската политика, произтичащи от това, което малко

по-долу се определя като „геополитически код", не винаги са конкретно проявление на политиката на всеки руски или съветски диктатор (или „демократично" избран президент). Защото исторически е доказано, че при отказ от имперския геополитически код политиката на една (бивша) свръхсила (например като Великобритания) е възможно да еволюира от стремеж към разширение и завоевание към мирен градеж в границите на наличното държавно пространство. Не е предопределено, че велико-държавният синдром ще е вечен, дори за такава страна като Русия.

Всъщност Русия през съветския период продължава имперската политика, но сменяйки идеологическото й оправдание - вече не идеологията за православно-славянското „освобождение", а „борбата за освобождение на цялото прогресивно човечество" става водещ лайтмотив на новата „пролетарска" марксистко-ленинско-сталинска държава. Зад химерите на комунистическата утопия задълго се скрива истинската същност на комунизма като идеология не за локално, а за глобално, световно господство. По този повод Васил Коларов отговаря на въпроса на един наивен комунист след публикуването на „Авантюрите на руския царизъм в България", който го запитал защо не продължи публикацията на „Авантюрите..." и с авантюрите на царизма през XX век - „това не може да стане, тъй като могат да се направят твърде ясни паралели между външната политика на царските правителства и тази на съветска Русия". Наистина „научно обоснован" и циничен политически реализъм!

Геополитическият код на България

Тази неизменност на политиката в геополитически план, независимо от смяната на едно или друго правителство, дори на авторитарно с демократично или обратно, в литературата се определя с термина „геополитически код" на дадена страна. Този термин е въведен и анализиран от Джон Гедис. (*Gaddis, John. Strategies of Containments, Oxford, 1982 p. p. 38-69.*)

Промяната в едно държавно управление обикновено е промяна в определени детайли на политиката на определена държава, но не и в нейния геополитически код, който се определя от мястото на държавата в геополитическата система, т. е. в зависимост от геополитическото й взаимодействие с останалите държави, които също притежават собствени геополитически кодове. Смяната на президент или правителство не влияе на геополитическото пространство, което обединява една система от държави и се променя много трудно и исторически много бавно, само след някои глобални световни сътресения (икономически, военни, социални). (*Bartlett, The Global Conflict, 1880-1970, London 1984.*)

Например Великобритания променя своя геополитически код след Викторианската епоха и постепенно от световна сила се прибира в Европа, за да се превърне през 60-те години в регионална европейска сила. До Първата световна война Русия (заедно с Франция, Германия и Австро-Унгария в Европа) е европейско-азиатска велика сила. Но след болшевишката революция вече СССР към 1940 година се превръща в световна сила, за да стане след войната една от двете суперсили. След разпадането на СССР, Русия се превръща след 1991 г. отново в регионална сила, макар сега отново да изпитва носталгия по съветските времена и да я разтриса имперският великодържавен син-

дром...

По-малките страни също притежават свой локален геополитически код. Например географското положение винаги е тласкало Сърбия и Гърция към геополитически съюз на антитурска и по-късно на антибългарска основа. Както и съюзът на Сърбия и Румъния има антибългарска и антиунгарска основа. Традиционният френско-полски съюз се основава на това, че между тях се намира експанзионистична (във военно, политическо или икономическо отношение) Германия. На същата основа, вече между велики сили, е възникнала Антантата - съюза между Франция, Англия и Русия и „Тройният съюз" между Германия, Австро-Унгария и Османската империя в навечерието на Първата световна война.

Какъв е бил геополитическият код на България в навечерието на най-съдбоносното събитие в новата ни история - Балканската война?

Преди всичко трябва да е ясно, че геополитическият код, колкото и да е обективен като географска, икономическа, политическа, демографска, военна и пр. даденост, си е чиста проба моделиране, т. е. той трябва да се осъзнае и да придобие адекватна форма. Поради редица причини (исторически, национално-психологически, географски, геополитически) сърби, гърци, румънци сравнително лесно оформят своя геополитически код най-вече създавайки свои национални доктрини, от които системно са се ръководили при осъществяване на своите национални задачи. Забелязваме, че такова нещо при българския политически елит няма. И то не само тогава, а и по-късно, та и до днес.

Някои могат да възразят, че геополитическият код на България се е определял от борбата за освобождението на поробените братя в Тракия и Македония. Или както определя нещата още Любен Каравелов - „Българите не търсят чуждото, но не дават и своето" (*в. „Свобода", 17. XII. 1869 г.*). Но това е твърде общо за бъде вярно. Геополитическият код означава и изработване на адекватна политическа стратегия за постигане на набелязаните национални цели. А тук вече от край време има пълна бъркотия във възгледите на отделените фракции в българския политически елит. У нас всеки политически лидер се смята за месия на народа си, а всички свои съперници смята за невежи или недостойни да проумеят неговите велики намерения. За съжаление държавниците в българската история се броят на пръсти. . .

И все пак, за да бъдем справедливи, трябва да отчетем, че е имало български държавници, които правилно са отчели „геополитическия код" на страната и са се ръководили от стратегия, която, ако бе следвана докрай, би избегнала националните погроми, които ни сполетяха през 1913, 1918, 1944, а и след 1989 г.

Сред тези държавници на първо място е Стефан Стамболов.

Стамболов и формулирането на българския геополитически код

Преди всичко политикът и държавникът Стефан Стамболов осъзнава, че е необходимо да води политика на възраждане на българското национално достойнство. А това не може да стане, ако България не се стреми към независимост от всички велики сили, включително и от „освободителката" Русия. Нещо, което не са осъзнавали неговите съвременници политици като

П. Р. Славейков, Драган Цанков, П. Каравелов, повечето консерватори, клирът на православната църква. Те смятат, че „ние политика с Русия няма да правим" (П. Каравелов), т.е. в своята външна политика България ще следва сляпо руските интереси. Противно на тях Стамболов изработва и провежда политика, която се ръководи единствено и само от българските национални интереси. С това той рязко контрастира на своите предшественици и наследници, които са принудени или по убеждение следват руската политика.

На второ място, политиката, която следва Стамболов, за разлика от тази на неговите предшественици и наследници, опиянени от неосъществимия Сан-Стефански мит е политика и стратегия реалистична, политика, която се съобразява с геополитическите реалности след Берлинския конгрес и Съединението на България.

На трето място политиката на Стефан Стамболов не е подчинена на конюнктурни съображения. Стамболов начертава една политическа стратегия за превръщане на България в първостепенна сила на Балканите и в Югоизточна Европа, която, ако беше се осъществила, щеше да доведе не до настъпилото след 1913 г. до днес нестабилно равновесие на Балканите, а до тяхното обединяване при естественото българско етническо, икономическо, политическо и военно надмощие. (*Вж. Матеев, Е. „Държавникът Стефан Стамболов". Изд. къща Летописи, С. , 1992.*)

В историческата и социологическата литература са изследвани добре отделните елементи на Стамболовата политика. Няма друг български политик, за когото да са писали толкова много чужди автори - докато е жив и след убийството му.

По-малко известна е неговата геополитическа стратегия, изработена на базата на разгадаването на българския геополитически код - на базата на наличното състояние на страната и нейното обкръжение. Тази политика се основава на трезвата преценка на геополитическите реалности по това време.

На първо място Стамболов осъзнава, че страната, за да бъде самостоятелен геополитически играч, трябва да концентрира своите национални сили в три основни направления.

Първо - създаване на модерна българска, а не руско-подобна, държава; изграждане на институциите на тази държава в посока преодоляване на икономическата изостаналост; изграждане на пътища, пристанища, съобщения и комуникации в посока Европа. Впрочем никой у нас по това време, дори неговите врагове не са се съмнявали по отношение на посоката на българското развитие. Но и тогава, както и днес, е имало хора, които са смятали, че пътят към Европа преминава я през Москва, я през Босфора... Прав Стамболов предлага да правим европеизация като се съобразяваме само със своите си интереси, а не с интересите на Русия, Турция или който и да е друг.

Второ - Стамболов създава блестяща организация на национално-освободителното дело на останалите под робство българи. Той, докато е жив, не допуска предаването на народното дело в ръцете на неорганизирани въодушевени „патриоти", които да го погубят. Както и става след смъртта му...

В този смисъл, пръв стълб на Стамболовата геополитическа стратегия е: Освобождението на поробените български земи може и трябва да се осъще-

ствява само чрез българската държава - единствената властна и отговорна организация за провеждане на българската национална политика. Това означава да се ограничи самоубийствената революционна тактика, комитаджийството, което си въобразява, че с чети от по 50-100 души ще освободи Македония и Одринско. Това означава българската национална политика да се извършва от правителството, което съгласува и координира дейността на останалите културни, религиозни, политически и икономически български фактори в Македония и Тракия - Българската екзархия в Цариград, македонските и тракийски организации и чети, просветното дело, подготовката на учители, офицери, духовници за Македония и Одринско.

Това се налага поради неприключването на възродителния процес в южните и западните български земи, в които българското население води тежка битка с доминиращия в културно и икономическо отношение гърцизъм, а после и срещу нахлуващия от север сърбизъм. Още преди освобождението ни сърби и гърци действат координирано в Македония с желанието да си я поделят.

Стамболов пръв си дава ясна сметка, че македонският въпрос не е чисто български, а международен въпрос и всички опити да се реши той силово, „на юруш", са обречени не само на провал, но и на погром. Той осъзнава откъде идва главната опасност за българщината в Македония. Съвсем не от Турция, която няма намерение да променя етническото самосъзнание на македонските българи, за разлика от намеренията на сърби и гърци. Главни противници са гърцизмът и сърбизмът, които опитват да се съюзят с турската политическа власт против българското население - нещо, което Стамболов не допуска, но го допускат неговите наследници.

За разлика от русофилите-патриотари, които са готови да се съюзят с всеки против турците и исляма, Стамболов далновидно вижда в Турция свой съюзник против сръбските и гръцките домогвания. Той става противник на всякакъв политически авантюризъм. За него, не на дума, а на дело, българските, а не руските или други интереси стоят над всичко.

Вторият стълб на Стамболовата геополитическа стратегия се състои именно в това, че той е бил един от малцината в състояние да види, че не друговерците-турци, а именно нашите „православно-славянски братя" са главните противници на българското национално обединение, на българщината и на българската държава. За това историческите факти изобилстват.

Тази негова геополитическа стратегия превръща васалното българско княжество в политически център на Балканите, а София - призната балканска столица, в която стоят основните чужди кореспонденти - не в Белград, в Букурещ или в Атина! Не министър-президентът Стамболов, а премиерите на Сърбия и Гърция Пашич и Трикупис идват на крака в София да молят България за съюз против Турция.

Още през 1889 г. Пашич прави предложение на Стамболов за Балкански съюз между двете страни за подялба на Македония. Отговорът на българския министър-президент произтича от ясното осъзнаване на българския геополитически код:

„Македония нека оставим на Турция и на тамошното население, което

по-добре от мене и от вас знае какво е то и с кого иска да бъде и какво ще върши за своята свобода. Тоя въпрос да решаваме ние в София или в Белград, в Атина или в Букурещ е една празна и вятърничава работа. И предложението за един съюз срещу Турция ми се вижда несполучливо. Когато дойдем до въпроса за един съюз между балканските държави, то намирам, че не Турция е държавата, срещу която трябва да бъде насочен тоя съюз. Какво мислите вие? „Вие намеквате за Австрия?" - уплашено попитал Пашич. „Аз не споменавам никакво име - срязал го Стамболов, аз само ви зададох въпроса" (*цит. по Маринов, Д., Стефан Стамболов и новейшата ни история, т.2, с. 279-280*)

Със същата мисия през 1891 г. в София идва и Трикупис, обезпокоен явно от настъплението на българщината в Южна Македония, да сключва и той съюз на Гърция и България против Турция. Отговорът естествено е „не"!

Веднага след това Стамболов изпраща едно забележително писмо до българския дипломатически агент в Цариград Вълкович (убит по-късно от руски шпиони). В него е изкристализирала същността на рационалната Стамболова политика, блестящото му разбиране за политически, геополитически и геостратегически реалности:

„Моето заключение от разговора ми с Трикупис е, че има пълно споразумение за общо действие в Македония между Черна гора, Сърбия и Гърция и че при първия удобен случай тия бесни вълци ще се нахвърлят срещу турската мърша. Трикупис не скри от мене своя план на действие. . . Трикупис много моли да влезе България в съюза, като ме уверяваше, че ако и българите вземат участие в тази афера, Македония щяла да се вземне от Турция без бой, понеже сегашний султан бил извънредно страхлив. . . На Трикупис отговорих, че ние сме в такова затруднено положение, че не можем да бъдем, освен за статуквото, че ние се боим да не би при някои сериозни спречквания с Турция, Россия да се възползва и да заемне Варна и Бургас и тогава ще загубим сигурното за предполагаемото; че ако България ще има да пази един фронт от 400-500 километра и че турците ще могат да нападнат твърде скоро Източна Румелия с една армия от 200 000 войника и преди ние да вземем нещо от Македония, те да завладеят Румелия: че най-добре ще бъде сега ние, малките държави, да залегнем пред Турция и нашите приятели да си въведат в Македония реформите, предвидени в Берлинския договор. Това последното никак не се хареса на Трикупис. Тоя не ще реформи в Македония, а иска да я делиме. Това за мене е най-голямото доказателство доколко ние сме успели в Македония и доколко сърбите и гърците са отчаяни да я изгубят окончателно. . . Ето защо аз смятам за нужно да видите Н. И. В. Султана и да му обясните голямата опасност, която грози империята. . . ще съобщите на Великия везир всичко, що ми е предлагал Трикупис и ще поискате да ви се отговори на нашето предложение за железницата София-Кюстендил-Куманово и за военна конвенция. Ако до една седмица. . . не ви се отговори положително, натоварвам ви да оттеглите тези наши предложения и да дадете да се разбере, че България си запазва правото на пълна свобода на действие, в случай на едно заплитане в Македония. . . На Великия везир и султана упълномощавам ви да заявите, че ние туряме на тяхно разположение за защита на империята в Европа цялата си армия от 200 до 250 000 души. . . ако гърците и сърбите са-

мо дочуят, че ние ще пазиме заедно със султанските войски империята в Европа, не да нападат Македония, но да я гледат не ще посмеят..." (*Матеев, Е., с. 95-99*)

Забележителна е Стамболовата проницателност в сравнение с политическото, геополитическото и геостратегическото късогледство на отявлените български русофили, управляващи България през съдбоносната 1912 г. Стамболов разбира, че нас ни канят да вадим „горещите кестени" от балканския пожар, за да ги изядат съседите ни. Но през 1912 г. управляващите русофили-патриотари не разбират това. Те не разбират уязвимостта на България в геостратегическо отношение, че ние ще трябва да воюваме срещу самата столица на империята, срещу нейните основни сили, докато „съюзниците" ни „освобождават" Македония. През 1912 г. управляващите русофили разчитат на договори и на „справедливата" присъда на руския император - нещо, на което никой сериозен държавник не бива да разчита. Няма такава логика, нито военна, нито политическа, по силата на която една армия да се бие на един фронт, а да жъне териториални успехи на противоположния.

Стамболов знае, че сърби и гърци ще воюват и завземат Македония не за да я отстъпят на България, а за да я запазят за себе си. По този начин Балканският съюз се обръща от насочен против Турция в насочен против България. Това нашите доморасли политици-русофили, начело със строителя на модерна България, но военно-стратегически неподготвен (стигнал е, по собствените му признания само до чин поручик в австрийската армия), и в същото време прекалено самонадеян цар Фердинанд, не са разбрали.

Второ. Стамболов вместо това предлага съюз на Турция, заедно да браним Македония от сърби и гърци. Не е ли била тази политика по-реалистична? Какъв ефект би имало само влизането на българска войска в Македония, макар и като турски съюзник! Влезнеше ли българска войска, макар и като съюзник на Турция, в Македония трудно можеше да излезе оттам...

Но макар това засега да не е реалистично, Стамболов залага на много по-реалистичната железопътна геостратегия - железница от София до Скопие. Това е посоката на най-сигурното - икономическо и културно обединяване на българската етническа територия. Това го е разбрал Стамболов, но разбрали ли са го неговите наследници? Железница от София до Скопие и до днес няма. . .

На трето място Стамболов разбира, че Турция и създалата се след Съединението обстановка е единственият сигурен геополитически съюзник на България. Защото Турция има в своя интерес да види до себе си една по-силна България, отколкото един руски протекторат. . . За България също е изгодно Турция да си стои в Цариград, или както казва Стамболов на руския публицист Водовозов:

„Докато Цариград принадлежи на турците - никакво зло няма в това - турците са слаби и са неспособни за никакви опасни за другите народи предприятия. По-лошо би било ако го заеме някое цивилизовано господарство. . . Тогава ще настъпи край на българската самостоятелност".

Но и Турция е не по-малко заинтересована от българската самостоятелност и при приятелско поведение на България отстъпва под натиска на Стамболов все нови и нови берати за Българската екзархия в Македония. . . Докато не дойдоха на власт русофилите, за да унищожат всичко, изградено с толкова труд и упорство. Виждайки тяхната враждебност, Турция неутрализира българското влияние като дава зелена улица на сръбската пропаганда. Разбира се това става и под натиска на „освободителката" Русия, която всячески подкрепя Сърбия против България по Фирмилияновия въпрос.

Държавникът Стамболов е чужд на всякакъв политически авантюризъм. Той е за съюз с Турция, не защото е станал от туркофоб туркофил и от русофил русофоб, в каквото го обвиняват проруските патриотари, а защото за разлика от тях си дава ясна сметка за геополитическия код на България, защото преди да обича поробения руски народ, е обичал България. Знаел е, също както го е знаел и Левски, че България трябва да разчита на собствените си сили, че трябва да се освободи сама, а не с чужда помощ. Знаел е диалектическото, че „който ни освободи, той ще ни пороби" (Левски ясно намеква за Русия), както са го знаели и други, но са стоели със скръстени ръце и даже са помагали на „освободителя".

Стамболов е политически реалист. Той ясно вижда, че революционните действия в Македония нямат никакъв положителен ефект, а само затормозяват народното движение. Напредъкът на българщината се осъществява с еволюционни и мирни средства, а не с кървави бунтове. Дори негови политически противници (екзарх Йосиф) по-късно признават тази негова далновидна национална политика, като я сравняват с погрешната политика на своите политически приятели. Никак не е случайно, че революционните планове и дела се появяват след слизането на Стамболов от властта. Ако Стамболов беше на власт, никога нямаше да позволи народното дело да попадне в ръцете на политически авантюристи и чужди шпиони. Единствен Стамболов се изправя срещу най-страшната инерция - инерцията на българския традиционен ура-патриотизъм - едновременно левичарски, революционен и фило-фобски. Той доведе България до катастрофа през 1913 г., а не „личният режим на цар Фердинанд".

Сключването на Балканския съюз е триумф на руската политика на Балканите. Тя, разбира се, е триумф и на Тройната Антанта, защото този съюз е насочен колкото срещу Турция, толкова и (в перспектива) срещу Германия и Австро-Унгария. Разбира се, този съюз е възможен в момента само като се пожертват българските национални интереси.

В края на 1912 г. Балканският съюз разгромява Османската империя и скоро след това започват преговори за мир и за разпределяне на турските владения в Европа. Същевременно, възползвайки се от ангажираността на България във войната и обосновавайки се с евентуални нейни големи придобивки в Македония, Румъния поставя искането да получи компенсация в Южна Добруджа. След неуспешни българо-румънски преговори в Лондон двете страни приемат посредничеството на Великите сили и в Санкт Петербург се свиква Посланическа конференция. Русия препоръчва България да отстъпи на Румъния град Силистра и на 26 април (9 май) 1913 г. в столицата на Русия е подписан Протокол относно българо-румънската граница в Добруджа. С това споразумение Румъния придобива град Силистра и района на запад и на юг

от него в радиус от 3 км.

На конференцията за мир в Лондон, свикана на 3 (16) декември 1913 г. поради противопоставянето на Русия се стига до споразумение бъдещата граница в Тракия да бъде изместена до линията Мидия-Енос. Поради последвалите събития Лондонския мирен договор остава нератифициран и след няколко месеца е ревизиран.

Възникналите противоречия между балканските съюзници за поделянето на Македония умело са раздухвани от Германия и Австро-Унгария, но най-вече от антибългарската руска позиция. Въпреки предварителната договореност между България и Сърбия за „спорна" и „безспорна" българска зона в тази област, Русия настоява България да отстъпи и от безспорно българската зона. На практика тя насърчава Сърбия да бъде неотстъпчива, тъй като вижда в нея свой естествен геополитически съюзник в бъдещия сблъсък с Австро-Унгария и Германия. Сърбите и гърците предизвикват въоръжен сблъсък, който прераства в междусъюзническа война. Скоро след това и румънската и турската армии нахлуват в България. Подлото нападение на Румъния е немислимо без съгласието и насърчението от страна на Русия. Затова не е чудно, че Русия поздравява румънците след войната за победата над „недостойния й противник". А руският цар става патрон на първия нахлул в Добруджа румънски полк. България е разгромена и принудена да моли за мир. (На разговор с руския посланик в Белград сръбският премиер настоява на България да се пречупи гръбнака, но руснакът настоява да й се смачка главата!).

България фактически сама влиза в капана, наречен „Балкански съюз" против Турция, чрез който жертва своите национални интереси, уж... в името на освобождението на „братята-роби отвъд Рила и Родопите". Било е ясно, че не можем да разчитаме за подкрепа не само от страна на нашите съседи - „съюзници-разбойници" - нито на Русия, която устно ни е заявила, че предишните й гаранции за България не важат, нито на нейните съюзници Англия и Франция, нито на Германия и Австро-Унгария.

Затова погромът ние сами сме си подготвили и не следва да се сърдим на никого. Виновна в случая е не Русия, а българското „русофилско суеверие" - нелепата вяра, че Русия ще ни защити, въпреки всички факти доказващи антибългарската насоченост на нейната политика.

Трънало веднъж на дележ на заграбеното, българското правителство няма моралното право да иска права върху българското население в Македония. В хода на войната патриотарството си въобразява, че можем да бием сами не само Турция, но и всички свои съседи, взети заедно, че дори можем да се противопоставим на волята на Великите сили, които ни казват ясно, че няма да ни пуснат на Мраморно море, защото Проливите са обект на болезнена ревност от страна на Русия. (Когато буйтежът на българските оръдия ясно се чува в Цариград и мюсюлманското население панически бяга в Мала Азия, Русия праща ескадра на входа на Босфора да защитава турската столица! От кого ли?

Но дори да приемем, че Балканският съюз е бил неизбежен. Дори да приемем, че друго освен дележ на Македония не може да има, че трябва да удовлетворим апетита на своите съседи. Тогава остава неясно защо никой не е преценил, че от геополитическа гледна точка завоюваните директно от

българската армия земи (между старата граница на България на север и Бяло море на юг и между Вардар на запад и Черно море, до Мидия-Енос на изток) е било максималното, което България може за момента да постигне. В геополитическо и геостратегическо отношение тази територия е много по-важна и значима от територията на запад от Вардар. Че не е имало велика или регионална сила, която да оспори такива едни граници на България, които обхващат територия почти колкото „любимата" за патриотарите Санстефанска България. Вярно е, че в новозавладените територии българското население е било малко над 50% от общото население. Докато във Вардарска Македония, заета от сърбите, българите са били над 75% от населението (останалите са били най-вече албанци и турци, сърбоманите са под 1%!). Например в българската окупационна зона в Източна Македония и Южна Тракия са живеели толкова гърци, колкото са били и българите в завоюваната от Гърция Югозападна Македония - в Солун и на запад от Вардар (по около 150 000 души).

Но България придобива широк излаз на Бяло море с пристанищата Кавала, Порто лаго и Дедеагач (сега Александруполис), запазва си Одрин и Лозенград, Кукуш, Драма и Серес. Вярно е, че Сърбия придобива български земи на запад от Щип и Вардар. Но при евентуалното й участие във войната, която вече се подготвя, тя е щяла да придобива територии далеч на запад. Никой не би и позволил след мира от нейните съюзници от Антантата да присъедини Босна, Херцеговина, Хърватско, Словения и Войводина без да се компенсира България с връщането на Охрид, Битоля и дори Скопие. Така че справедливостта би възтържествувала при една по-рационална политика, основаваща се на геополитическите реалности. Тогава и Русия не би се възпротивила, виждайки срещу себе си достоен съюзник, а не недостоен сателит.

Послеслов. На 22 септември (5 октомври) 1908 г. Княжество България обявява своята независимост от Османската империя и е провъзгласено за царство. Независимостта е легитимирана на следващата година с подписването в Цариград на Турско-български протокол от 6 (19) април 1909 г., с който формално е потвърден българският суверенитет над територията на страната...

Придобиването на национална политическа и икономическа независимост на България от Русия продължава да бъде задача на българските елити, доколкото днес Русия е трансформирала своето геополитическо влияние върху Европа и България в геоикономическо - най-вече чрез енергийната зависимост. Ако преди насочените на запад тръби на ядрените ракети на СССР бяха символ на геополитическа и военно-стратегическа мощ, днес насочените на запад тръби на газо- и петролопроводи символизират новата форма на зависимост, която Путинова Русия предлага на Европа. Борбата за истинска българска независимост от Русия продължава и днес...

РАБОТИЛНИЦА ЗА КНИЖНИНА • ВАСИЛ СТАНИЛОВ •